

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Poznaniu

LPO.410.002.04.2022

lek. wet. Dominika Kmet
Powiatowy Lekarz Weterynarii w Powiatowym
Inspektoracie Weterynarii w Rawiczu
ul. M. Kopernika 8,
63-900 Rawicz

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/22/088 – Zwalczanie i przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się afrykańskiego pomoru świń w populacji dzika oraz przenikaniu i rozprzestrzenianiu się tej choroby w stadach świń.

I.

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Rawiczu, ul. M. Kopernika 8, 63–900 Rawicz (dalej: Inspektorat).
Kierownik jednostki kontrolowanej	lek. wet. Dominika Kmet, Powiatowy Lekarz Weterynarii w Powiatowym Inspektoracie Weterynarii w Rawiczu od 5 października 2021 r. (dalej: PLW). Poprzednio, od 1 sierpnia 2019 r., Powiatowym Lekarzem Weterynarii był lek. wet. Jacek Cichosz.
Zakres przedmiotowy kontroli	Działania organów Inspekcji Weterynaryjnej, dotyczące zwalczania i przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się afrykańskiego pomoru świń w populacji dzika oraz przenikaniu i rozprzestrzenianiu się tej choroby w stadach świń.
Okres objęty kontrolą	Lata 2019-2021, z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed i po tym okresie.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ¹ .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Poznaniu
Kontroler	Bartosz Tomczyk, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LPO/9/2022 z 12 stycznia 2022 r. (dowód: akta kontroli str. 1-4)

¹ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: ustawa o NIK.

II. Ocena ogólna² kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działania Inspektoratu w zakresie zwalczania i przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się afrykańskiego pomoru świń (dalej: ASF) w populacji dzika oraz przenikaniu i rozprzestrzenianiu się tej choroby w stadach świń.

Uzasadnienie
oceny ogólnej

PLW, po otrzymaniu zawiadomienia o podejrzeniu wystąpienia epizootii³, podejmował natychmiastowe, przewidziane prawem działania mające na celu zahamowanie jej rozprzestrzeniania się. Rzetelnie prowadzono dochodzenia epizootyczne oraz zgodnie z przepisami ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt⁴ (dalej: ustawa o ochronie zdrowia zwierząt), bez zbędnej zwłoki informowano Wielkopolskiego Wojewódzkiego Lekarza Weterynarii (dalej: WLW) oraz sąsiednich powiatowych lekarzy weterynarii o wystąpieniu ASF. Pracownicy Inspektoratu, w celu zapobiegania szerzeniu się choroby, przeprowadzali planowe kontrole dotyczące przestrzegania zasad bioasekuracji w gospodarstwach utrzymujących trzodę chlewną oraz sprawdzali realizację zaleceń pokontrolnych sformułowanych w ich wyniku. W kontrolowanym okresie PLW podejmował liczne działania mające na celu efektywną współpracę z podmiotami, instytucjami i służbami oraz lokalną społecznością, zaangażowanymi w zwalczanie ASF oraz prowadził akcję informacyjną w tym zakresie.

Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły braku weryfikacji na obszarze zagrożenia, objętym ograniczeniami oraz ochronnym liczbą dzików odstrzelonych, z liczbą tusz dzików dostarczonych do miejsc ich czasowego przetrzymywania, braku aktualizacji planu gotowości zwalczania ASF od 2017 r. oraz niekompletnych danych w rejestrze podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną. Nieprawidłowości te, w części o charakterze formalnym, nie miały istotnego wpływu na ocenę kontrolowanej działalności Inspektoratu. Ponadto stwierdzono nieprawidłowość polegającą na zaciąganiu w 2021 r. zobowiązań na sfinansowanie kosztów zwalczania ASF, pomimo braku zabezpieczenia odpowiednich środków w planie finansowym Inspektoratu. NIK dostrzega jednak, że zobowiązania te były wynikiem podjęcia niezwłocznych działań w celu zahamowania rozprzestrzeniania się epizootii i walki z jej skutkami, a pozyskanie środków na ten cel wymagało rozdysponowania odpowiedniej rezerwy celowej budżetu państwa.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

OBSZAR

Działania organów Inspekcji Weterynaryjnej, dotyczące zwalczania i przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się afrykańskiego pomoru świń w populacji dzika oraz przenikaniu i rozprzestrzenianiu się tej choroby w stadach świń.

Opis stanu
faktycznego

1. W kontrolowanym okresie na obszarze powiatu rawickiego wykryto łącznie trzy przypadki wystąpienia ASF w gospodarstwie (w lipcu, sierpniu i wrześniu 2021 r.) oraz stwierdzono jeden przypadek wystąpienia AFS u odstrzelonego dzika (w grudniu 2021 r.). Do 15 lipca 2021 r. obszar powiatu rawickiego był obszarem wolnym od ASF.

W każdym z ww. trzech przypadków wystąpienia ASF w gospodarstwie, PLW, po otrzymaniu zgłoszenia o podejrzeniu wystąpienia ASF, niezwłocznie pobrał i przesłał

² Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

³ Występowanie zachorowań na jedną z chorób zakaźnych wśród zwierząt domowych lub dzikich na danym terenie.

⁴ Dz. U. z 2020 r. poz. 1421.

próbki do badań laboratoryjnych, przeprowadził badanie kliniczne i dochodzenie epizootyczne, wydał decyzje⁵ względem właścicieli gospodarstw, obejmujące nadzorem urzędowym te gospodarstwa oraz określające nakazy i zakazy, o których mowa w § 3 ust. 1 pkt 3 i 4 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 6 maja 2015 r. w sprawie zwalczania afrykańskiego pomoru świń⁶ (dalej: rozporządzenie w sprawie zwalczania ASF). Decyzje te zawierały m.in. nakazy wprowadzenia w gospodarstwach środków bioasekuracji (stosowania ubrań ochronnych i obuwia, odkażania rąk, stosowania produktów biobójczych, wyłożenia mat dezynfekcyjnych czy opuszczania terenu gospodarstwa w ubraniach, które nie służą do obsługi zwierząt).

Również po otrzymaniu zgłoszenia o podejrzeniu wystąpienia ASF u dzika, przeprowadzono niezwłocznie badanie epizootyczne oraz pobrano i przesłano próbki do badań laboratoryjnych. PLW rozporządzeniem nr 7/2021 wyznaczył, zgodnie z § 18 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia w sprawie zwalczania ASF, obszar skażony oraz nakazał m.in. zniszczenie pod urzędowym nadzorem zwłok dzików oraz mięsa, produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego i produktów pochodnych pochodzących od dzików, u których wyniki badań były pozytywne. W rozporządzeniu tym wskazał również, że będzie pobierał próby do badań w kierunku wykrycia ASF od każdego odstrzelonego i padłego dzika oraz od każdej padłej świni w gospodarstwie, u której nie można wykluczyć ASF. Zgodnie z § 18 ust. 1 pkt 1 ww. rozporządzenia powiadomiono o fakcie wystąpienia choroby u dzika myśliwych i posiadaczy świń.

Z dniem 2 grudnia 2021 r., zgodnie z rozporządzeniem wykonawczym Komisji UE 2021/2110 z 30 listopada 2021 r.⁷ zmieniającym załącznik I do rozporządzenia wykonawczego (UE) 2021/605 ustanawiającego szczególne środki zwalczania afrykańskiego pomoru świń, cały teren powiatu rawickiego stał się obszarem objętym ograniczeniami III.

(dowód: akta kontroli str. 5-172)

2. PLW natychmiast informował WLW, zgodnie z art. 42 ust. 8 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt, o każdym przypadku podejrzenia wystąpienia oraz stwierdzenia wystąpienia ASF w danym gospodarstwie, o wystąpieniu ASF u dzików oraz o czynnościach podjętych w celu wykrycia lub wykluczenia tej choroby.

(dowód: akta kontroli str. 14-25, 61-66, 69-70, 113-122, 151-152, 156, 159)

3. W odniesieniu do dwóch ognisk ASF stwierdzonych w gospodarstwach, obszary zagrożenia wystąpieniem ASF przekroczyły teren powiatu rawickiego. PLW, zgodnie z art. 46 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt, poinformował natychmiast o tym WLW, określając chorobę zakaźną zwierząt, obszar występowania choroby zakaźnej zwierząt oraz uzasadniając podjęcie środków, a także przekazując informacje o których mowa w § 2 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 25 listopada 2005 r. w sprawie zakresu, sposobu i terminów przekazywania informacji o występowaniu chorób zakaźnych zwierząt podlegających obowiązkowi zwalczania i rejestracji oraz o wynikach monitorowania chorób odzwierzęcych i odzwierzęcych czynników chorobotwórczych, a także związanej z nimi oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe⁸.

(dowód: akta kontroli str. 18-25, 63-66)

4. PLW, zgodnie z art. 51 ust. 5 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt, w każdym przypadku poinformował niezwłocznie sąsiednich powiatowych lekarzy weterynarii

⁵ Nr ChZ.600.117.1.2021 z 22 lipca 2021 r., nr ChZ.605.13.1.2021 z 5 sierpnia 2021 r. oraz nr ChZ.605.38.1.2021 z 28 września 2021 r.

⁶ Dz. U. poz. 754.

⁷ Dz. U. UE. L. 429 z 1 grudnia 2021 r., str. 108.

⁸ Dz. U. Nr 242, poz. 2045.

oraz powiatowego inspektora sanitarnego w Rawiczu o stwierdzeniu wystąpienia ASF w gospodarstwach oraz o jednym przypadku ASF u dzika.

(dowód: akta kontroli str. 14-17, 61-62, 69-70, 113-116, 151-152, 156)

5. PLW w kontrolowanym okresie wydał cztery rozporządzenia w sprawie zwalczania ASF na terenie powiatu⁹, o których mowa w art. 45 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt. W ww. rozporządzeniach wprowadzono na tych obszarach:

- zakaz: przywożenia lub wywożenia świń oraz materiału biologicznego z gospodarstw bez zgody Powiatowego Lekarza Weterynarii; wyprowadzania świń z pomieszczeń; transportu świń po drogach publicznych lub wewnętrznych, z wyłączeniem dróg wewnętrznych w gospodarstwach z wyjątkiem transportu świń do rzeźni za zgodą Powiatowego Lekarza Weterynarii; wnoszenia na teren gospodarstw utrzymujących świnie m.in. tusz dzików i produktów pochodnych pochodzący od dzików, a także m.in. produktów, pasz, narzędzi, które mogły zostać skażone oraz zakazano organizowania targów, wystaw, pokazów lub konkursów zwierząt, odłowów zwierząt łownych oraz skupu, obrotu i pośrednictwa w obrocie świniami (odpowiednio art. 45 ust. 1 pkt 2, 3 lit. b oraz 4 ww. ustawy),
- nakaz: odosobnienia świń w zamkniętych obiektach budowlanych w sposób uniemożliwiający kontakt z dzikami i świniami z innych gospodarstw; niezwłoczne czyszczenie, odkażanie, a także dezynfekcję środków transportu oraz sprzętu używanego do transportu zwierząt, tusz, pasz, nawozów naturalnych lub przedmiotów, które mogą spowodować szerzenie się choroby; zachowanie zasad higieny niezbędnych do ograniczenia ryzyka szerzenia się choroby, a w szczególności odkażanie rąk i obuwia, stosowanie środków biobójczych przy wejściach i wyjściach z pomieszczeń lub gospodarstwa; niezwłoczne powiadomienie Powiatowego Lekarza Weterynarii o wszystkich przypadkach padłych i chorych świń, sporządzenie oraz uaktualnienie spisu wszystkich świń, skarmianie świń paszą zabezpieczoną przed dostępem zwierząt wolno żyjących, zgłaszania każdego upadku świń (odpowiednio art. 45 ust. 1 pkt 7, 8e i 10 ww. ustawy);
- nakaz: zniszczenia pod urzędowym nadzorem zwłok dzików i produktów ubocznych, u których wyniki badań próbek dały wynik pozytywny; zgłaszania padłych dzików oraz przeszukiwania terenu w celu znalezienia padłych dzików; niezwłocznego dostarczenia przez myśliwych każdego odstrzelonego dzika wraz z patrochami i narogami do miejsca nadzorowanego oraz przechowywania w miejscach nadzorowanych tusz dzików w określony sposób; pobierania próbek do badań laboratoryjnych (odpowiednio art. 45 ust. 1 pkt 8a, 8f, 8i ww. ustawy)

Ponadto w rozporządzeniu nr 5/2021 r., na obszarze zapowietrzonym bez zgody PLW, zakazano również: przewożenia do gospodarstw lub wywożenia z nich zwierząt innych niż świnie; wywożenia i rozrzucania ściółki oraz nawozu naturalnego pochodzącego od świń; przemieszczania ubocznych produktów pochodzenia zwierzęcego oraz produktów pochodzenia zwierzęcego pozyskanych ze świń do

⁹ Rozporządzenia nr 1/2021 z 13 lipca 2021 r. oraz 2/2021 z 30 lipca 2021 r. wydano w związku z wyznaczeniem ognisk ASF w powiatach województwa dolnośląskiego i wyznaczono w nich obszary zagrożone ASF na terenie powiatu rawickiego. Rozporządzenie nr 5/2021 z 1 października 2021 r. wydano w związku z wyznaczeniem ognisk ASF w powiecie województwa dolnośląskiego oraz powiecie rawickim i wyznaczono w nim obszar zapowietrzony ASF oraz obszar zagrożony ASF na terenie powiatu rawickiego. Natomiast rozporządzenie nr 7/2021 wydano w związku ze stwierdzeniem ASF u dzika i określono w nim obszar skażony ASF na terenie powiatu rawickiego.

pozostałych państw członkowskich UE, państw trzecich oraz pozostałych części terytorium RP.

Zgodnie z wyjaśnieniami PLW, odstąpiono od zastosowania pozostałych instrumentów wskazanych w ww. przepisach¹⁰ ze względu na analizę ryzyka oraz znajomość specyfiki powiatu rawickiego a także specyfikę ASF. Te pozostałe instrumenty, w ocenie PLW, „[...] były albo nieprzydatne dla zwalczania ASF albo dublowały już obowiązujące regulacje (np. wedle aktualnej wiedzy widowiska i zgromadzenia nie wpływają na ASF, odstrzał sanitarny dzików był realizowany w oparciu o rozporządzenie Wojewody Wielkopolskiego, ograniczenia dotyczące zamykania przejść dla zwierząt były regulowane poprzez uzgodnienia z WLW a Generalną Dyrekcją Dróg Krajowych i Autostrad, a wykładanie mat dezynfekcyjnych było stosowane w obrębie gospodarstw, a nie na drogach publicznych)”.

(dowód: akta kontroli str. 160-162, 173-174, 178-179, 200-204, 704-705)

W kontrolowanym okresie również Wojewoda Wielkopolski (dalej: Wojewoda) wydał cztery rozporządzenia w sprawie zwalczania ASF m.in. na terenie powiatu rawickiego, o których mowa w art. 46 ust. 3 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt, w których wyznaczał obszary zapowietrzone i zagrożone ASF oraz wprowadzał na nich odpowiednie nakazy i zakazy z tym związane¹¹.

(dowód: akta kontroli str. 187-199, 204, 214-219)

W kontrolowanym okresie nie zastosowano ogrodzenia obszaru skażonego ASF na terenie powiatu rawickiego ponieważ, zgodnie z wyjaśnieniami PLW, „[...] analiza sytuacji dotycząca ASF wskazywała, że wirus ten u dzików był już na terenie powiatu gostyńskiego oraz krotoszyńskiego i dlatego uznano, że ASF rozprzestrzenił się na większym obszarze. Ponadto WLW podejmował działania mające na celu stworzenie barier ochronnych w postaci ogrodzenia zapachowego”.

(dowód: akta kontroli str. 704)

W kontrolowanym okresie rozporządzania w sprawie zarządzenia odstrzału sanitarnego dzików w związku z zagrożeniem wystąpienia ASF dla terenu całego województwa (w tym powiatu rawickiego) wydawane były przez Wojewodę.

6. Przy uchylaniu ww. rozporządzeń PLW stosował przesłanki określone w wytycznych „Ustalanie i zdejmowanie obszarów zapowietrzonych i zagrożonych przy zwalczaniu ognisk ASF” z 12 lipca 2017 r. (które zostały przekazane do stosowania przez Główny Inspektorat Weterynarii). Zgodnie z nimi, obszar zapowietrzony mógł być zdejmowany po upływie 45 dni (a obszar zagrożony po upływie 40 dni)¹² od ukończenia czyszczenia i odkażania lub dezynsekcji we wszystkich ogniskach choroby, po przeprowadzeniu odpowiednich badań¹³.

¹⁰ Tj. czasowo zakazać dokarmiania zwierząt łownych; nakazać odstrzał sanitarny zwierząt; nakazać zarządcom dróg publicznych zamykanie znajdujących się w pasach drogowych przejść dla zwierząt lub wykonywanie przeszkód technicznych, budowę ogrodzeń lub zabezpieczeń technicznych, lub wykładanie mat dezynfekcyjnych, a także ich utrzymywanie w stanie zapewniającym skuteczne działanie środka dezynfekcyjnego; nakazać odłów zwierząt łownych wraz z określeniem sposobu jego przeprowadzenia oraz postępowania z odłowionymi zwierzętami, w tym ich uśmiercenie; nakazać podmiotom prowadzącym odłów zwierząt łownych lub wylapywanie bezdomnych zwierząt określony sposób postępowania z odłowionymi lub wylapanymi zwierzętami; nakazać podmiotom zajmującym się transportem zwierząt lub zwłok zwierzęcych ich transport do wskazanych miejsc.

¹¹ Rozporządzenia Wojewody z: 2, 10 i 13 sierpnia oraz 19 października 2021 r.

¹² W przypadku obszaru zapowietrzonego okres 45 dni można skrócić do 30, a w przypadku obszaru zagrożonego okres 40 dni można skrócić do 20, jeżeli we wszystkich gospodarstwach położonych na obszarze zapowietrzonym (zagrożonym) przeprowadzono badanie laboratoryjne zapewniające wykrycie 5% seroprewalencji (odsetek populacji docelowej dotkniętej wirusem) przy 95% poziomie pewności.

¹³ Gdy przeprowadzono badanie kliniczne, a także serologiczne badanie laboratoryjne świń zapewniające wykrycie 10% seroprewalencji przy 95% poziomie pewności we wszystkich gospodarstwach położonych na obszarze zapowietrzonym, zgodnie z instrukcją diagnostyczną (a w przypadku obszaru zagrożonego we wszystkich gospodarstwach, w których Powiatowy Lekarz Weterynarii uzna to za konieczne oraz we wszystkich centrach pozyskiwania nasienia knurów, w tym obszarze).

Rozporządzenia PLW nr 1/2021, 2/2021 oraz 5/2021 zostały uchylone zgodnie z ww. instrukcją, natomiast rozporządzenie nr 7/2021 na dzień zakończenia czynności kontrolnych NIK¹⁴ nadal obowiązywało. W okresie trzech miesięcy od uchylenia ww. rozporządzeń, na terenie gmin nimi objętych nie wystąpiły przypadki ASF u dzików.

(dowód: akta kontroli str. 160-162, 173-182, 200-213, 220-221, 704, 706-711)

7. W kontrolowanym okresie PLW nie nakazywał dzierżawcom lub zarządcom obwodów łowieckich odstrzałów sanitarnych dzików, ponieważ Wojewoda co roku wydawał w tej sprawie rozporządzenia na obszarze zagrożenia wstąpieniem ASF na terenie województwa wielkopolskiego, dotyczące również powiatu rawickiego¹⁵. W 2019 r. łącznie nakazano odstrzelić po dwie sztuki (w terminie do 31 grudnia tego roku, w każdym z obwodów łowieckich z terenu powiatu rawickiego, które co najmniej w 50% swojej powierzchni znajdowały się w pasie o szerokości 35 km od drogi krajowej nr 5), w 2020 r. nakazano odstrzelić 54 dziki (z tego pięć w terminie do 30 kwietnia oraz 49 sztuk w terminie do końca tego roku), a w 2021 r. 81 dzików w terminie do 31 grudnia tego roku.

W 2019 r. realizacja odstrzału była prowadzona w oparciu o rozporządzenie Wojewody, a w latach 2020-2021 PLW zawierał ponadto umowy z kołami łowieckimi oraz nadleśnictwem określając m.in. liczbę dzików do odstrzału (łącznie liczba ta nie przekraczała liczby określonej w ww. rozporządzeniach Wojewody), dokumentację potwierdzającą wykonanie odstrzału oraz wysokość zryczałtowanego zwrotu kosztów. Do końca 2019 r. odstrzelono łącznie 23 dziki, a do końca 2020 r. - 54, tj. w odpowiedniej liczbie wynikającej z rozporządzeń obowiązujących w danym roku. Natomiast w 2021 r. do końca tego roku odstrzelono 41 z przewidzianych 81 dzików. W odpowiedzi na pytanie PLW z 29 listopada 2021 r. dotyczące niskiego stopnia realizacji odstrzału sanitarnego, koła łowieckie oraz Nadleśniczy Nadleśnictwa Piaski w grudniu 2021 r. poinformowali o dużej liczbie wyjść na łowisko (łącznie 1 243) oraz o małej liczbie zarówno dzików występujących na ich terenie jak i ich tropów, w porównaniu do lat ubiegłych.

(dowód: akta kontroli str. 230-326, 705, 716)

8.1. Do lipca 2021 r. obszar powiatu rawickiego był obszarem wolnym od ASF. PLW nie wprowadzał zakazów w obwodach łowieckich położonych na obszarze objętym ograniczeniami oraz obszarze zagrożenia, o których mowa w § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 10 sierpnia 2021 r. w sprawie środków podejmowanych w związku z wystąpieniem afrykańskiego pomoru świń¹⁶ (dalej: rozporządzenie w sprawie środków w związku z ASF). PLW podał w wyjaśnieniach, że „[...] podczas przeszukiwań terenu powiatu rawickiego nie ujawniono zwłok padłych dzików, a tym samym uzasadnione było przypuszczenie, że jeśli wirus w populacji dzików występował, nie był szeroko rozniesiony. Tym samym polowania uznano za względnie bezpieczne pod kątem nieprzenoszenia choroby, a zarazem odstrzał dzików i próbkowanie w kierunku na ASF zwierząt odstrzelonych miało pozwolić na bieżącą ocenę stanu zdrowia oraz kontrolę liczebności populacji dzika”.

(dowód: akta kontroli str. 704)

8.2. W latach 2019-2020 na terenie powiatu rawickiego nie funkcjonował żaden punkt przetrzymywania tusz, natomiast w 2021 r. funkcjonowały już trzy takie punkty wyposażone w chłodnie. W okresie od 6 września do 29 grudnia 2021 r. były one

¹⁴ Tj. 1 kwietnia 2022 r.

¹⁵ Rozporządzenia Wojewody nr: 1/2019 z 18 stycznia 2019 r., 4/20 z 14 lutego 2020 r., 9/20 z 13 października 2020 r., 12/21 z 1 kwietnia 2021 r. oraz 18/21 z 19 kwietnia 2021 r.

¹⁶ Dz. U. poz. 1485; wcześniej § 2 ust. 3 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 6 maja 2015 r. o tej samej nazwie (Dz. U. z 2018 r. poz. 290, ze zm., uchylone z dniem 31 sierpnia 2021 r.).

29 razy¹⁷ czasowo zablokowane z powodu oczekiwania na wynik badania laboratoryjnego przetrzymywanych w nich tusz dzików. Zgodnie z informacją uzyskaną od starszego inspektora weterynaryjnego z Inspektoratu w Rawiczu, „[...] zablokowanie chłodni nie wpłynęło w negatywny sposób na wykonanie odstrzału sanitarnego dzików w 2021 r. oraz nie wystąpiła konieczność transportowania tusz dzików do punktów przetrzymywania tusz poza teren powiatu rawickiego.”. Jak wyjaśniła PLW: „[...] na terenie powiatu rawickiego jest wystarczająca ilość miejsc, w których przetrzymywane są tusze dzików, a koła łowieckie nie zgłaszają chęci zwiększenia ilości takich miejsc czy zakupu chłodni do tego celu.”.

(dowód: akta kontroli str. 327-329, 705, 712, 716, 719)

W kontrolowanych latach, wszystkie padłe dziki zostały znalezione na drogach publicznych, a ich zgon był wynikiem zdarzeń komunikacyjnych. W 2019 r. odnotowano łącznie cztery przypadki padłych dzików, w 2020 r. takich przypadków było 10, a w 2021 r. pięć. Natomiast liczba odstrzelonych dzików w 2019 r. wyniosła 23, w 2020 r. - 54, a w 2021 r. - 41.

PLW wyjaśniła, że padłe dziki, zgodnie z obowiązującymi regulacjami, były przekazywane przez właściciela gruntu do odpowiednich zakładów utylizacyjnych, a więc nie były dostarczane do punktów przetrzymywania tusz. Natomiast w przypadku dzików odstrzelonych, od momentu wprowadzenia obszaru zagrożenia na terenie powiatu rawickiego, każdy taki dzik był dostarczany do punktu skupu lub zakładu obróbki lub innego zakładu nadzorowanego przez Inspektorat i patroszony w okolicy chłodni, w miejscu do tego przeznaczonym (w chłodni przechowywane były wypatroszone dziki oraz osobno patrochy, które znajdowały się w oddzielnym pojemniku lub worku). Weryfikacja ww. obowiązku wykonywana przez pracowników Inspektoratu odbywała się przez sprawdzenie dokumentacji dostarczonej przez myśliwych oraz okresową kontrolę stanu chłodni (odstrzelone dziki były wpisywane przez myśliwego w system ZIPOD¹⁸, a podczas pobierania prób krwi w punktach przetrzymywania tusz weryfikowany był znacznik). Inspektorat nie dysponował natomiast dokumentacją potwierdzającą przeprowadzanie weryfikacji ww. obowiązku, ponieważ nie posiadał wzoru dokumentów, które by tego dotyczyły.

(dowód: akta kontroli str. 233-239, 251-278, 290-318, 330, 338, 349, 705, 713, 714, 716-718)

8.3. Na przykładzie pierwszych pięciu przypadków dzików padłych w każdym z lat kontrolowanego okresu oraz pierwszych pięciu przypadków dzików odstrzelonych na obszarze ochronnym, obszarze objętym ograniczeniami albo obszarze zagrożenia (tj. od lipca 2021 r.) stwierdzono, że PLW w kontrolowanym okresie pobierał próbki do badań w kierunku ASF z każdego padłego dzika oraz po 15 lipca 2021 r. z każdego odstrzelonego dzika.

Łącznie w kontrolowanym okresie przeprowadzono 53 badania dzików w kierunku ASF (cztery w 2019 r., 10 w 2020 r. oraz 39 w 2021 r.).

PLW podała, że „[...] w okresie od stycznia 2019 r. do lipca 2021 r. nie pobierano prób od odstrzelonych dzików.”.

(dowód: akta kontroli str. 330-370, 703, 705)

8.4. Zgodnie z wyjaśnieniami PLW, Inspektorat posiadał wystarczającą liczbę znaków weterynaryjnych, którymi znakowane było mięso dzików i produkty mięsne od nich pochodzące.

(dowód: akta kontroli str. 703)

9. Od lipca 2021 r., tj. od momentu wprowadzenia obszaru zagrożenia na terenie powiatu rawickiego, nie weryfikowano liczby dzików pozyskanych w ramach polowania (zgłoszonych przez myśliwych), z rzeczywistą liczbą tusz tych zwierząt

¹⁷ Czas zablokowania poszczególnych chłodni wynosił od jednego do 17 dni.

¹⁸ Zintegrowany Interfejs Padłych i Odstrzelonych Dzików.

znajdujących się w punktach skupu dziczyzny i innych miejscach ich czasowego przetrzymywania, o czym szerzej mowa w sekcji „Stwierdzone nieprawidłowości”.

(dowód: akta kontroli str.717)

10. Wydatki poniesione w kontrolowanych latach przez Inspektorat w związku z ASF wyniosły:

- w 2019 r.: 15.741,16 zł (z tego 10.099,94 zł odstrzał sanitarny dzików, 5 231,00 zł zlecenie badań próbek w Państwowym Instytucie Badawczym w Puławach oraz 410,22 zł zlecenie usługi kurierskiej dostarczenia prób do badań), co stanowiło 0,2% ogółu wydatków Inspektoratu w tym roku;
- w 2020 r.: 26.249,78 zł (kwota w całości była wydatkowana na zwrot kosztów za przeprowadzony odstrzał sanitarny dzików), co stanowiło 0,3% ogółu wydatków Inspektoratu w tym roku;
- w 2021 r.: 721.443,92 zł (z tego 20.343,04 zł odstrzał sanitarny dzików, 301 542,91 zł wynagrodzenia lekarzy wyznaczonych, 19.372,00 zł zlecenie badań próbek w Państwowym Instytucie Badawczym w Puławach, 19 505,43 zł druk świadectw zdrowia, 97.479,60 zł eutanazja świń, 21 098,88 zł transport i utylizacja padłych świń, 143.923,63 zł odszkodowania za sanitarny ubój świń w związku z ogniskami ASF w gospodarstwach, 1.296,00 zł utylizacja dzików, 63.302,05 zł zakup sprzętu do pobierania krwi i sekcji, 32.707,20 zł zakup odzieży ochronnej oraz 873,18 zł utylizacja odpadów weterynaryjnych), co stanowiło 8,9% ogółu wydatków Inspektoratu w tym roku.

(dowód: akta kontroli str. 371)

11. W planie dochodów i wydatków Inspektoratu na 2019 r. w dziale 010 (Rolnictwo i łowiectwo), rozdziale 01022 (Zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz badania monitoringowe pozostałości chemicznych i biologicznych w tkankach zwierząt i produktach pochodzenia zwierzęcego) przewidziano kwotę wydatków w wysokości 63.000,00 zł. PLW, w związku z ASF wystąpił jednokrotnie, pismem z 19 grudnia 2019 r. do WLW, o zwiększenie wydatków w § 4000 (wydatki bieżące) o kwotę 10 152,00 zł w celu uregulowania zobowiązań za odstrzał sanitarny dzików. Decyzją WIW.FK.63.01022.2019 z 20 grudnia 2019 r. ww. środki zostały przyznane, a faktury z tego tytułu wystawiono 30 i 31 grudnia 2019 r.

W 2020 r. w planie dochodów i wydatków Inspektoratu w ww. dziale i rozdziale również przewidziano kwotę wydatków w wysokości 63.000,00 zł, natomiast Powiatowy Lekarz Weterynarii nie występował w tym roku o zwiększenie środków w związku z ASF.

W planie dochodów i wydatków Inspektoratu na 2021 r. w ww. dziale 010 i rozdziale 01022 przewidziano kwotę wydatków w wysokości 63.000,00 zł. W związku z wykryciem w 2021 r. trzech przypadków wystąpienia ASF w gospodarstwach na terenie powiatu rawickiego, PLW występował do WLW z wnioskami o przyznanie dodatkowych środków finansowych w ww. rozdziale:

- pismem z 21 września 2021 r. wnioskowano o zwiększenie wydatków w § 4000 (wydatki bieżące) o kwotę 2.595,00 zł z przeznaczeniem na zapłatę rachunku z 31 sierpnia 2021 r. za odstrzał sanitarny dzików. Decyzją WIW.FK.33.01022.2021 z 23 września 2021 r. ww. środki zostały przyznane;
- pismem z 13 października 2021 r. wnioskowano o zwiększenie wydatków w § 4170 (wynagrodzenia bezosobowe) o kwotę 73.018,00 zł z tytułu zapłaty dla lekarzy wyznaczonych i personelu pomocniczego związanej z monitorowaniem i zwalczaniem chorób zakaźnych zwierząt, w tym badań rozpoznawczych i pobierania próbek do badań, wykonanych we wrześniu 2021 r. Decyzją WIW.FK.42.01022.2021 z 26 października 2021 r. ww. środki zostały przyznane;

- pismem z 13 października 2021 r. wnioskowano o zwiększenie wydatków w § 4590 (kary i odszkodowania wypłacane na rzecz osób fizycznych) o kwotę 121.117,00 zł z tytułu wydania w sierpniu i wrześniu czterech decyzji¹⁹ o przyznaniu odszkodowania w związku z ogniskami ASF. Decyzją WIW.FK.43.01022.2021 z 26 października 2021 r. ww. środki zostały przyznane;
- pismem z 13 października 2021 r. wnioskowano o zwiększenie wydatków w § 4000 o łącznie 106.549,00 zł z tytułu zwrotu wydatków poniesionych w związku z wykonaniem dwóch nakazów transportu oraz utylizacji padłych i uśmierconych świń²⁰ (łącznie 94.163,64 zł) i zapłatę faktur wystawionych trzeciego i piątego października 2021 r. za badania przeprowadzone w Państwowym Instytucie Badawczym w Puławach (łącznie 12.385,00 zł z terminem płatności na drugiego i czwartego listopada). Decyzją WIW.FK.40.01022.2021 z 22 października 2021 r. ww. środki zostały przyznane;
- pismem z 20 października 2021 r. wnioskowano o zwiększenie wydatków w § 4000 o kwotę 30.000,00 zł z tytułu zakupu sprzętu do pobierania prób w związku z realizacją programu zwalczania ASF. Decyzją WIW.FK.40.01022.2021 z 22 października 2021 r. ww. środki zostały przyznane, a sprzęt zakupiony 28 października oraz 17 i 18 listopada 2021 r.;
- pismem z 5 listopada 2021 r. wnioskowano o zwiększenie wydatków w § 4000 o 105.000,00 zł z przeznaczeniem na m.in. zakup sprzętu do pobierania prób, zapłatę za odstrzał sanitarny dzików oraz zapłatę decyzji o zwrocie wydatków w związku z ASF. Decyzją WIW.FK.49.01022.2021 z 9 listopada 2021 r. ww. środki zostały przyznane, a ich wysokość przeznaczona na ww. zadania związane z ASF wyniosła 82.782,89 zł. Ww. sprzęt został zakupiony w grudniu 2021 r., a faktury za odstrzał sanitarny dzików zostały wystawione również w grudniu 2021 r. natomiast decyzje dotyczące zwrotu wydatków zostały wydane 10 listopada 2021 r.;
- pismem z 25 listopada 2021 r. wnioskowano o zwiększenie wydatków w § 4170 o kwotę 194.950,00 zł z przeznaczeniem na zapłatę wynagrodzenia dla lekarzy wyznaczonych i personel pomocniczy za czynności wykonane w październiku i listopadzie w związku z monitorowaniem i zwalczaniem chorób zakaźnych, w tym realizacji Programu mającego na celu wczesne wykrycie zakażeń wirusem wywołującym ASF i poszerzenie wiedzy na temat tej choroby oraz jej zwalczanie. Decyzją WIW.FK.58.01022.2021 z 29 listopada 2021 r. ww. środki zostały przyznane, a ich wysokość przeznaczona na ww. zadania związane z ASF wyniosła 176.593,82 zł.

Łącznie, w 2021 r., PLW zaciągnął zobowiązania ponad środki przewidziane w planie finansowym na ten rok, w wysokości 479.872,82 zł, co było niezgodne z art. 46 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych²¹, o czym szerzej w sekcji „Stwierdzone nieprawidłowości”.

(dowód: akta kontroli str. 372-464)

W kontrolowanym okresie Inspektorat nie udzielał zamówień publicznych, których wartość przekraczałyby kwotę, o której mowa w art. 4 pkt 8 ustawy z dnia 29

¹⁹ Decyzje: nr CH.Z.600.117.3.2021 z 31 sierpnia 2021 r., nr CH.Z.605.13.6.2021 z 27 września 2021 r., 7nr CH.Z.605.13.5.2021 z 27 września 2021 r., nr CH.Z.605.37.3.2021 z 27 września 2021 r.

²⁰ Decyzje: nr CH.Z.605.13.7.2021 z 30 września 2021 r., nr CH.Z.605.13.8.2021 z 30 września 2021 r.,

²¹ Dz. U. z 2021 r. poz. 305, ze zm., dalej: ustawa o finansach publicznych.

stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych²² albo kwotę określoną w art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z 11 września 2019 r. o tej samej nazwie²³.

PLW w każdym z kontrolowanych lat nie nakładał kar administracyjnych związanych z działalnością łowiecką czy poszukiwaniem padłych dzików.

(dowód: akta kontroli str. 428-435, 439-446, 455-486, 700, 704)

12. Weterynaryjny plan gotowości zwalczania ASF dla terenu powiatu rawickiego opracowany został przez PLW w 2014 r., a jego ostatnia aktualizacja miała miejsce w 2017 r., o czym szerzej w sekcji „Stwierdzone nieprawidłowości”. Został on zatwierdzony przez WLW 19 października 2017 r. Plan ten zawierał wszystkie elementy, określone w art. 54 ust. 2 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt, takie jak m.in. określenie sposobu i źródeł finansowania zwalczania choroby oraz struktury i organizacji powiatowego zespołu kryzysowego. Obsługę merytoryczną, organizacyjno-prawną i techniczną ww. zespołu zapewniać miał PLW, co było zgodne z art. 54 ust. 8 tej ustawy. Zapisy zawarte w ww. planie były zgodne z przepisami prawa, jasne i niebudzące wątpliwości interpretacyjnych.

Zgodnie z wyjaśnieniami PLW, „[...] ww. plan został opracowany w całości przez Głównego Lekarza Weterynarii i został przekazany do podległych jednostek celem uzupełniania danych zmiennych w tych jednostkach.”

Oceniając przydatność tego planu w zakresie walki z ASF, w tym u dzika, PLW dodała, że „[...] w czasie zwalczania ASF jest on traktowany drugorzędnie ponieważ został on nadmiernie rozbudowany i nie ułatwia to szybkiego i skutecznego podejścia do opracowania ogniska”. Zdaniem PLW, „[...] plan jest w bardzo niskim stopniu pomocny jeżeli chodzi o walkę z ASF u dzików, ponieważ podano tam tylko ogólne zasady jego zwalczania, natomiast dziki są osobnym ogniwem, które należy rozpatrywać jako inny element walki z ASF u świń. Plan ten nie odzwierciedla w najmniejszym stopniu działań jakie są podejmowane w zakresie walki z ASF u dzików.”

(dowód: akta kontroli str. 487-558, 698)

13. Inspektorat w kolejnych latach objętych kontrolą przeprowadził odpowiednio: 213, 204 oraz 1.225 kontroli w gospodarstwach utrzymujących trzodę chlewną, których elementem było sprawdzenie przestrzegania zasad bioasekuracji przed przeniknięciem AFS ze środowiska naturalnego. Z tego, w 2019 r. w 138 przypadkach (64,8% kontroli w tym roku) stwierdzono nieprawidłowości dotyczące naruszenia zasad bioasekuracji, w 2020 r. stwierdzono te nieprawidłowości w 125 przypadkach (61,3% kontroli), a w 2021 r. - w 397 (32,4 % kontroli). W 2021 r., po wprowadzeniu na terenie powiatu rawickiego obszarów zagrożonych lub obszarów objętych ograniczeniami, przeprowadzono kontrole we wszystkich gospodarstwach, w których utrzymywane były świny.

Zgodnie z wyjaśnieniami PLW, w wyniku ww. kontroli najczęściej stwierdzano nieprawidłowości dotyczące: nieterminowości zgłoszeń przemieszczeń zwierząt do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (dalej: ARiMR), braków zabezpieczeń wejść i wjazdów w maty dezynfekcyjne lub inne środki do skutecznej dezynfekcji, braków rejestrów wejść i wjazdów na teren gospodarstwa oraz z podziałem na grupy technologiczne, braków planu monitoringu gryzoni, braków zabezpieczeń otworów okiennych z zewnątrz.

W wyniku przeprowadzonych kontroli w 2019 i 2020 r. wydano 65 decyzji administracyjnych w przedmiocie usunięcia stwierdzonych uchybień, a w 2021 r. wydano 276 takich decyzji. W 2019 i 2020 r. nie wydano natomiast decyzji administracyjnych nakazujących ubój lub zabicie świń i zakazujących ich

²² Dz. U. z 2019 r., poz. 1843, ze zm., uchylona z dniem 1 stycznia 2021 r.

²³ Dz. U. z 2021 r. poz. 1129, ze zm.

utrzymywania, o których mowa w art. 48b ust. 1 pkt 1 i ust. 3 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt. W 2021 r. wydano natomiast dwie takie decyzje administracyjne.

(dowód: akta kontroli str. 559-564, 705)

W trakcie kontroli NIK przeprowadzono badanie dokumentacji dotyczącej 30 kontroli, w wyniku których stwierdzone zostały nieprawidłowości w zakresie bioasekuracji i które przeprowadzono w gospodarstwach znajdujących się w strefach, w których wprowadzono ograniczenia. W wyniku ww. kontroli nie wydano decyzji, o której mowa w art. 48b ust. 1 pkt 2 oraz ust. 3 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt (nakazującej ubój lub zabicie świń i zakazującej ich utrzymywania). W przypadku każdej kontroli, w której stwierdzano uchybienia w zakresie zasad bioasekuracji, wydawano decyzje, o których mowa w art. 48b ust. 1 pkt 1 ww. ustawy (nakazujące usunięcie stwierdzonych uchybień) oraz przeprowadzano dodatkową kontrolę, która odbywała się w terminie do dwóch miesięcy (osiem przypadków) albo w terminie od dwóch miesięcy do blisko pięciu miesięcy (22 przypadków) od poprzedniej kontroli.

Zgodnie z wyjaśnieniami PLW, „[...] przeprowadzanie kontroli sprawdzających w terminie powyżej dwóch miesięcy spowodowane było brakiem odpowiedniej liczby pracowników i środków do przeprowadzania tych kontroli oraz przeciążenia pracowników ilością dodatkowych obowiązków jakie pojawiały się w związku ze zwalczaniem ognisk chorób zakaźnych, co w dłuższych okresach czasu jest nie do pogodzenia z rutynowymi obowiązkami. Ponadto wpływ na to miał brak wyznaczenia przez poprzedniego PLW urzędowych lekarzy weterynarii, natomiast od listopada 2021 r. zostali wyznaczeni do kontroli bioasekuracji w gospodarstwach i sytuacja uległa znacznej poprawie.”

(dowód: akta kontroli str. 565-718)

14. PWL prowadził elektroniczny rejestr²⁴ podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną związaną z utrzymywaniem świń w gospodarstwach. Rejestr zawierał wymagane informacje, za wyjątkiem danych dotyczących numeru PESEL i NIP, o czym szerzej w sekcji „Stwierdzone nieprawidłowości”. Rejestr nie zawierał również informacji o decyzji, o której mowa w art. 8 ust. 1 pkt 2 i 3 oraz ust. 3 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt ponieważ, zgodnie z wyjaśnieniami PWL, „[...] dla podmiotów nie wydano decyzji tego typu, więc dane dotyczące takich decyzji nie były uwzględniane.”

Ww. rejestr był uzupełniany na bieżąco, jak wyjaśniła PWL, „[...] podczas dokonywanych przez urzędowych lekarzy weterynarii i pracowników Inspektoratu badań w kierunku choroby Aujeszkiego²⁵ lub kontroli bioasekuracji. Nie jest on natomiast aktualizowany w oparciu o dane z ARiMR, ponieważ dane te są w znacznej części nieaktualne, a zatem traktowane jako dane o ograniczonej przydatności. W danych ARiMR widnieją wszystkie siedziby stada, również te, które już nie posiadają stad trzody chlewnej, a nie dopełniły obowiązku poinformowania ARiMR o tym fakcie. Inspektorat, zgodnie z wyjaśnieniami PWL, korzystał z danych zawartych w bazach ARiMR w zakresie aktualizacji sztuk w stadzie, prowadzenia księgi identyfikacji i rejestracji w wersji elektronicznej, terminów zgłoszeń padnięć, urodzeń lub kupna/sprzedaży świń – dane te były sprawdzane podczas kontroli bioasekuracji. Ponadto, w trakcie kontroli bioasekuracji weryfikowano wymagania w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt, a kopia dokumentu z tej weryfikacji była przekazywana do Biura Powiatowego ARiMR.”

(dowód: akta kontroli str. 565-570, 702-703)

²⁴ O którym mowa w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 25 kwietnia 2018 r. w sprawie rejestru podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną na podstawie przepisów o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. poz. 818).

²⁵ Wścieklizna rzekoma – choroba zakaźna zwierząt gospodarskich i wolno żyjących, głównie świń.

15. Zgodnie z informacją uzyskaną od Wielkopolskiego Oddziału Regionalnego ARiMR, liczba siedzib stad świń na terenie powiatu rawickiego, zawarta w Systemie Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt wyniosła 1.482 na koniec 2019 r., 1.420 na koniec 2020 r. oraz 902 na koniec 2021 r. (różnica w liczbie siedzib stad pomiędzy rokiem 2019 i 2020 a 2021 r. spowodowana była zmianą w sposobie wyliczania siedzib stad). Natomiast, wg danych Powiatowego Lekarza Weterynarii liczba stad świń wyniosła odpowiednio: 1.006, 918 oraz 823. Zgodnie z wyjaśnieniami PLW, „[...] różnice dotyczące liczby stad wynikały z braku aktualności danych ARiMR. Pracownicy Inspektoratu oraz urzędowi lekarze weterynarii wchodzą na teren praktycznie każdego gospodarstwa znajdującego się na terenie powiatu i w związku z tym Inspektorat posiadał najbardziej aktualne dane dotyczące ilości stad i ich obsady. Dotyczy to w szczególności gospodarstw „aktywnych”, tj. dokonujących przemieszczeń zwierząt do i z gospodarstwa. [...] stale obserwowaną tendencją jest brak dopełniania przez rolników obowiązku wyrejestrowania lub terminowego uaktualniania danych względem ARiMR.”

(dowód: akta kontroli str. 571-575, 702-703)

16. W ramach współpracy PLW z innymi organami, podmiotami i służbami uczestniczącymi w przeciwdziałaniu rozprzestrzenianiu się oraz usuwaniu skutków ASF:

- w 2019 r.: przesłano do urzędów gmin z terenu powiatu rawickiego oraz do Starostwa Powiatowego w Rawiczu komunikat Głównego Lekarza Weterynarii dotyczący ryzyka rozprzestrzenienia ASF w gospodarstwach w wyniku zbierania runa leśnego; wysłano do kół łowieckich, przedsiębiorców transportujących żywe zwierzęta i pośredników w obrocie zwierzętami i do Starostwa Powiatowego w Rawiczu ulotkę dla hodowców trzody chlewnej informującą o sposobach zatrzymania ASF; przekazano kołom łowieckim oraz Nadleśnictwu w Piaskach film instruktażowy dla myśliwych i leśników dotyczący bioasekuracji.
- W 2020 r.: przesłano do przedsiębiorców z terenu powiatu transportujących trzodę chlewną wiadomość od GIW w sprawie planowych kontroli transportu świń na granicy niemiecko-duńskiej oraz opracowanie dotyczące zasad przemieszczania świń pomiędzy gospodarstwami; wysłano do Starostwa Powiatowego w Rawiczu informację o opublikowaniu rozporządzenia Wojewody dotyczącego podjęcia działań w związku z wystąpieniem ASF²⁶; zorganizowano cztery szkolenia dla producentów trzody chlewnej, których tematem była bioasekuracja w związku ze zwalczaniem ASF; przekazano kołom łowieckim rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dotyczące bioasekuracji myśliwych oraz podręcznik dot. ASF u dzików i zasad bezpieczeństwa biologicznego podczas polowań.
- W 2021 r.: przesłano do przedsiębiorców transportujących żywe zwierzęta i pośredników w obrocie zwierzętami pismo GLW dotyczące zmian związanych z wejściem w życie rozporządzenia wykonawczego komisji (UE) 2021/605²⁷; ukazało się sześć artykułów w prasie lokalnej dotyczących ASF i restrykcji z tym związanych; przesłano do biura powiatowego ARiMR, do Wielkopolskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, Rady Powiatowej Wielkopolskiej Izby Rolniczej w Rawiczu, Powiatowego Zespołu Doradztwa Rolniczego oraz Klasztoru w Goruszkach dokumentację zawierającą plan bezpieczeństwa biologicznego w gospodarstwach utrzymujących świnię z prośbą o jej rozpowszechnienie wśród hodowców trzody chlewnej oraz

²⁶ Rozporządzenie nr 13/20 Wojewody z 31 marca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podjęcia działań w związku z wystąpieniem ASF na terenie województwa wielkopolskiego.

²⁷ Z 7 kwietnia 2021 r., ustanawiającego szczególne środki zwalczania afrykańskiego pomoru świń (Dz. U. UE. L. 129 z 15 kwietnia 2021, str. 1).

prośbę o zintensyfikowanie akcji informacyjnej dotyczącej ASF; przesłano do kół łowieckich wzory dokumentów dochodzenia epizootycznego, informacje o aplikacji ZIPOD, umożliwiającej przekazywanie danych do Inspektoratu o znalezieniu padłego dzika lub odstrzale dzika; poinformowano o gotowości do pobierania prób od znalezionych padłych dzików również w weekendy, o rozporządzeniu Wojewody z 10 sierpnia 2021 r. nakazującym podjęcie działań w związku z wystąpieniem ASF oraz o preparacie mającym pomóc w zwalczaniu ASF i ograniczeniu strat łowieckich w uprawach rolnych; przekazywano do kół łowieckich oraz Nadleśnictwa Piaski informacje o obowiązku przesyłania sprawozdania z odstrzałów sanitarnych; zorganizowano: naradę dla sołtysów, których tematem był ASF, dwa szkolenia dla terenowych lekarzy weterynarii dotyczące bioasekuracji i zasad rozpoznawania i zgłaszania ASF, dwa spotkania z przedstawicielami przedsiębiorców transportujących trzodę chlewną dotyczące bioasekuracji przy transporcie zwierząt, dwa spotkania z producentami trzody chlewnej na temat ASF i bioasekuracji; trzy spotkania i szkolenie dla myśliwych dotyczące sytuacji epizootycznej oraz prowadzenia poszukiwań padłych dzików i pobierania prób od dzików odstrzelonych; przesyłano do urzędów gmin z terenu powiatu, do Starostwa Powiatowego w Rawiczu, kół łowieckich, a także lokalnej prasy komunikaty PLW: dotyczące sytuacji epizootycznej, o wyznaczeniu na terenie powiatu rawickiego obszaru zapowietrzonego oraz obszaru zagrożonego ASF oraz o uchylaniu rozporządzeń w sprawie zwalczania ASF na terenie powiatu; przekazano hodowcom trzody chlewnej wytyczne dotyczące utrzymywania świń oraz spełniania zasad bioasekuracji; przesłano do Powiatowego Zarządu Dróg w Rawiczu informacji o aplikacji ZIPOD.

Ponadto, jak wyjaśniła PWL, „[...] *tematy dotyczące działalności Inspektoratu oraz dotyczącej aktualnej sytuacji w powiecie w związku z ASF były również poruszane na różnego rodzaju festynach czy dożynkach.*”

W związku z ww. działalnością informacyjną dotyczącą ASF Inspektorat nie poniósł żadnych bezpośrednich kosztów.

(dowód: akta kontroli str. 157-158, 576-694, 697-698)

PWL podała, że „[...] *w ramach współpracy z organami właściwymi w sprawach zarządzania kryzysowego na szczeblu województwa, w związku z przeciwdziałaniem rozprzestrzeniania się i usuwaniem skutków ASF, WLW często organizował spotkania, narady czy szkolenia z zakresu ASF, w czasie których prelegentami byli powiatowi lekarze weterynarii, którzy mieli bezpośrednie doświadczenie w walce z ASF. W sytuacji, kiedy zaczął się pojawiać wirus ASF u dzików, a następnie u świń w powiatach ościennych, pracownicy Inspektoratu mieli możliwość uczestnictwa w likwidacji ognisk ASF w tych powiatach czy w poszukiwaniach padłych dzików. [...] współpraca z organami samorządowymi, Policją czy podmiotami takimi jak koła łowieckie była pozytywna i konstruktywna: na wspólnych spotkaniach wymieniano doświadczenia w zakresie zachowań dzików oraz miejsc ich bytowania; z przedstawicielami samorządu terytorialnego omawiane były zadania, do których byli zobowiązani w zakresie zwalczania ASF, a organy samorządu zaangażowane były w szybkie i skuteczne zwalczanie ognisk ASF; podmioty związane z gospodarką leśną zaangażowały się w poszukiwania padłych dzików oraz dokonywały odstrzału dzików zarówno zgodnie z planem łowieckim, jak i odstrzałem sanitarnym.*”

PLW dodała, że „[...] *w trakcie wystąpienia ognisk ASF nie napotkano żadnych problemów wpływających na skuteczność przeciwdziałania występowaniu oraz zwalczanie skutków zachorowań na ASF w populacji dzików.*”

W 2021 r. zorganizowano ponadto dwa szkolenia dla pracowników Inspektoratu z zakresu ASF, bioasekuracji i wprowadzonych ograniczeń.

(dowód: akta kontroli str. 691-694, 697-698)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Od momentu wprowadzenia na terenie powiatu rawickiego pierwszego obszaru zagrożenia, tj. od 15 lipca 2021 r., nie wywiązywano się z obowiązku weryfikacji - nie rzadziej niż raz na kwartał - liczby dzików pozyskanych w ramach polowania, zgłoszonych przez myśliwych z rzeczywistą liczbą tusz tych zwierząt znajdujących się w punktach skupu dziczyzny i innych miejscach ich czasowego przetrzymywania, co naruszało ust. 3.2.5.10.8 załącznika do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 27 stycznia 2021 r. w sprawie wprowadzenia w 2021 r. na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej „Programu mającego na celu wczesne wykrycie zakażeń wirusem wywołującym afrykański pomór świń i poszerzenie wiedzy na temat tej choroby oraz jej zwalczanie”²⁸.

Zgodnie z wyjaśnieniami PLW, „[...] spowodowane to było zbyt dużą liczbą obowiązków w związku z ustanowieniem kolejnych obszarów objętych ograniczeniami.”.

(dowód: akta kontroli str. 717)

2. W 2021 r. PLW zaciągnął, w związku z epizootią ASF, zobowiązania ponad środki przewidziane w planie finansowym na ten rok, w łącznej wysokości 479.872,82 zł, tj. w pięciu przypadkach decyzje WLW²⁹ zmieniające plan finansowy Inspektoratu i przyznające dodatkowe środki w poszczególnych paragrafach działu 010, rozdziału 01022 zostały wydane już po zaciągnięciu zobowiązań finansowych. Naruszało to art. 46 ust. 1 ustawy o finansach publicznych, zgodnie z którym jednostki sektora finansów publicznych mogą – co do zasady – zaciągać zobowiązania do sfinansowania w danym roku do wysokości wynikającej z planu wydatków lub kosztów jednostki, pomniejszonej o wydatki na wynagrodzenia i uposażenia, składki na ubezpieczenie społeczne i Fundusz Pracy, inne składki i opłaty obligatoryjne oraz płatności wynikające z zobowiązań zaciągniętych w latach poprzednich.

PLW wyjaśniła, że „[...] wszystkie ww. zobowiązania i wydatki były wydatkami nadzwyczajnymi, których wystąpienia nie dało się przewidzieć planując budżet Inspektoratu, a ich wystąpienie był konsekwencją podejmowania przewidzianych prawem działań przy zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt. Podstawowym zadaniem PLW przy wystąpieniu choroby zakaźnej zwierząt, tak zjadliwej i niebezpiecznej gospodarczo jak ASF, jest skuteczne zabezpieczenie powiatu przed chorobą oraz uniemożliwienie albo utrudnienie jej przenikania. [...] katalog niezbędnych do podjęcia czynności organu jest w znacznym stopniu regulowany ustawowo i nie ma możliwości odstąpienia od ich wykonywania ze względu na sytuację budżetową Inspektoratu.”.

Dostrzegając racjonalność przedstawionej argumentacji, NIK wskazuje, że ustawodawca, poza wyjątkami określonymi w art. 136 ust. 4 i 153 ust. 1 ustawy o finansach publicznych, nie przewidział możliwości zaciągania zobowiązań do sfinansowania w danym roku powyżej wysokości wynikającej z planu wydatków lub kosztów jednostki. Z formalnoprawnego punktu widzenia, ww. działania naruszały

²⁸ Dz. U. z 2021 r. poz. 236.

²⁹ WIW.FK.33.01022.2021 z 23 września 2021 r., WIW.FK.40.01022.2021 z 22 października 2021 r., WIW.FK.42.01022.2021 z 26 października 2021 r., WIW.FK.43.01022.2021 z 26 października 2021 r., WIW.FK.58.01022.2021 z 29 listopada 2021 r.

zatem dyspozycję art. 46 ust.1 ww. ustawy. Na marginesie: w świetle treści art. 27 ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych³⁰, w powyższej sytuacji nie dochodzi się odpowiedzialności za ww. naruszenie.

(dowód: akta kontroli str. 397-402, 413-427, 452-454, 717-721)

3. Weterynaryjny plan gotowości zwalczania ASF dla terenu powiatu rawickiego opracowany został w 2014 r., a jego ostatnia aktualizacja miała miejsce w 2017 r., co było niezgodne z pierwszym tiretem działu 7 „Działania Powiatowego Lekarza Weterynarii zmierzające do wykrycia i zwalczania afrykańskiego pomoru świń”, rozdziału 7.1. „Działania Powiatowego Lekarza Weterynarii w celu utrzymania stanu gotowości zwalczania ASF” tego planu. W myśl tej regulacji, PLW tworzy i aktualizuje plan gotowości zwalczania ASF co najmniej raz w roku lub po każdej jego zmianie.

PLW wyjaśniła, że przyczyna braku aktualizacji ww. planu jest związana z tym, że pracownicy Inspektoratu wykonują bardzo wiele zadań, których liczba cały czas wzrasta, a sytuacja kadrowa spowodowała, iż nie było to zadanie traktowane priorytetowo. PLW zadeklarowała aktualizację planu.

(dowód: akta kontroli str. 487-496, 536, 698)

4. Prowadzony przez Inspektorat rejestr podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną, związaną z utrzymywaniem świń w gospodarstwach, nie zawierał numeru PESEL i numeru NIP osób prowadzących działalność nadzorowaną, do czego zobowiązywał art. 11 ust. 2 pkt 1 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt.

Zgodnie z wyjaśnieniami PWL, braki te spowodowane tym, że „[...] rejestr powstał na bazie danych, które udostępniła ARiMR, a wśród przekazanych danych nie było numerów PESEL i NIP.”

(dowód: akta kontroli str. 565-570, 702-703)

IV. Wnioski

Wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, wnosi o:

- 1) weryfikowanie na obszarze: zagrożenia, objętym ograniczeniami oraz ochronnym, nie rzadziej niż raz na kwartał, liczby dzików pozyskanych w ramach polowania, zgłoszonych przez myśliwych z rzeczywistą liczbą tusz tych zwierząt znajdujących w miejscach ich czasowego przetrzymywania;
- 2) aktualizowanie Weterynaryjnego planu gotowości zwalczania ASF dla terenu powiatu rawickiego;
- 3) uzupełnienie rejestru podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną, związaną z utrzymywaniem świń w gospodarstwach, o numery PESEL i NIP.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia

³⁰ Dz. U. z 2021 r. poz. 289, ze zm. Nie dochodzi się odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych w przypadku działania lub zaniechania podjętego wyłącznie w celu ograniczenia skutków zdarzenia losowego.

pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Poznaniu. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku zgłoszenia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Poznań, dnia 14 kwietnia 2022 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Poznaniu

Kontroler

Bartosz Tomczyk
Specj. k.p.

p.o. Dyrektor Delegatury NIK w
Poznaniu